

Török Sándor: Az idegen város. Regény. I—II. (Budapest, Franklin-T.) Az Erdélyből Budapestre induló Joó Áront azzal bocsátják el ismerősei, hogy az aztán a város! A 60—70-es évek generációja beszél így, amelyeknek Budapest még a húszmillió magyarországi fővárosa volt, az egyéni boldogulás színtere s a nemzeti illúziók letéteményese, mely az európai szabadversenyben nemzeti erővel és magyar trikolorral futja a pályát. Török a háborúutáni kirabolt magyarság meztelen tragédiáját a milennium illúzióvilágával állítja szembe: fiúk életének elhajlásszöge apák álomvilágától e kettős fénytörés tükrében még nagyobb; de borzasztó a valóság képe az illúzióvilág nagyítótükre nélkül is, amelyet — miután átvilágította vele az első fejezeteket — az író el is rejt egészen.

A regény legnagyobb érdeme, hogy nincs benne semmi páthosz. Török a háborúutáni magyar társadalom képét adja. Megmutatja a budapesti zsidóságot is, de úgy mint győzött a pillanatnyi adottságban, amely azonban magában hordja saját destruktívciójának az elvét. A regény — kis tulzással azt mondhatnók: *burleszque*: kis emberek komédiájának a hozzájuk fűződő igen komoly érdekek, a nemzettragédia halálosan komoly napjai adnak epikus távlatot. Török semmit sem aknáz ki a fenséges sebek, a felelősségkeresés szimatát okvetlenül ingerlő antagonizmusok tragikai lehetőségéből: nagy empirikus tisztánlátással s szatirikusan gerjedő humorral mutatja be a társadalom képét.

Törököt már belső emberlátása a

józanagra rendeli el: egyéneken és tömegeken szívesen látja meg a kicsit, a groteszket, az esendőt. Amellett még szívesen karikíroz; a gúny szemüvegét egy pillanatra sem teszi le s ezzel állandóan védekezik is — az életharcon edzett ember makacsságával — saját elfogultságai ellen. A zsidó társadalom főképviselője a dúsgazdag Króhn-család, amely hihetetlen vagyont gyűjt össze, majd a konjunktúra apadtával megbukik.

De cseppet sem helyezkedik érzékösebb álláspontra a magyarsággal szemben sem...

Török a felcseperedett, efemer zsidóságnak nemcsak félszégeit, hamis életformáit, áluralkodóképességét mutatja meg a veséig nyúló őszinteséggel, annak szimbólikus alakját is megalkotja Ghyssában.

Ghyssa a regény fénypontja. A szociális abszurdumnak, a hirtelen kivirágzott hatalomnak és gyökértelen pompának megtestesülése ő; mellett kitűnő komplex nőalak; faja minden tulajdonsága benne van s mégsem ellenszenves: enyhíti az a tisztánlátás, amellyel szemléli környezetete groteszk tragikumát és a sajátját is — egy asszony nyitottságával asszonyi élete tükrében. A faj és fajfelettség hullámjátéka Ghyssa, abban a pillanatban, amelyben megválni készül a közönségtől, de mert környezetete nem adott elég helyzeti energiát neki, visszahull abba, mint egy pocsolyába. Emberi összetett arculatáról nem tudunk eleget mondani. Török nem állhatja meg, hogy ne vessen egy mélyreható pillantást az őszinte, ősi zsidóság erkölcsi világába is: ez az ő, az érem két oldalát

néző valóságlátása. De a regény a zsidótársadalom bemutatásával lesz igazán a dekadencia eposzává. Az író hihetetlen apró megfigyelésekben, apró ellesésekben tapogatja ki a szereplő test minden csempéjét-csorbáját s állítja azokat élénk nagy távlatban.

De a regényben felvonul a szorosan vett magyar társadalom is minden időleges lázával s a kort átrontó groteszk emberi komikumával. Török kitűnően ért ahhoz, hogy a kor egyes tünetét, vagy az akkori Budapest egy-egy vastagon utálatos alakját jelenetbe, típusba tömörítse. S mind ezt a Goethe-i mondásra rácafolólag — az ember érzi a szándékot és mégsem keseredik el: — csupa ügyesség, csupa beépítő készség és objektíváló képzelet.

Török gúnyoros emberlátásának sajátságos kifejezője a regény nyelve. Az élőbeszéd hiperrealista visszaadása ez a nyelv, amely állandóan görbétükörként világítja meg azokat, akik beszélnek, gyakran félszűzökre, humoros élettükre világítva rá s amely egyszermind az írónak mondhatni egyetlen, de örökké buzgó kesernyész lírája. Csak enyhe ellenvetés, hogy ez a nyelv néha túlzó, s — ez már komolyabb — elkerülhetetlen nyelvszellemességeivel olykor kelletlen tradíciókra emlékeztet.

Regényes a regényben Áron fiatalos, csetlő-botló szerelme Ghyssa és Péterffy Évi iránt, amelyet az író rokonszenvének hullámozgatásával a két nő között vezérel a kifejlés felé. Áron félemler marad, de a családot eléri... Fanyarkás és reális ez a megoldás, mint az egész szemlélet, amely a regényt létrehozta.

Alapjában a regény éppen az antipódusa Szabó Dezső Elsodort falujának, amely annak idején a megelőző kor képét adta. Ott még az élesszemű meglátások átütőerejét is letompította a duzzadt páthosz, a végtelenül kevés reális érzék s a fel-

oldatlanul maradt nyers gondolat-tömeg; itt éppen az író empirikus valóságlátása, kitűnő beépítő-készsége s realizáló humora hatnak.

Szép sikert jósolunk e könyvnek, mely mint folytatásos regény első sikerét a «Napkelet» olvasói előtt aratta.

Hencze Béla.

Szentföld. Szerkesztette: *Zadravetz István*. I—II. kötet. Budapest, 1931. «Hittel reményelem, hogy a magyar írók, költők, tudósok... eme csokra, méltó és nagy dísz lesz a Szentsírnak.» Ezekkel a szavakkal indítja el ezt a Szentföldről szóló hatalmas monografiát a szerkesztő: *Zadravetz István*. Valóban úgy is van, hogy ez az éppen olyan gondos és ízléses, mint termékeny tudományos szempontok szerint írott munka méltó ahhoz az eszméhez és kegyelethez, amelyet a vallásos ihlettől áthatott tudás és művészet a Szentföldről magának alkothatott. A könyv elolvasása után alig tudnánk még valamire gondolni, amiből benne ne esnék szó, s amelynek megírása ne lenne minden tekintetben vonzó, kielégítő és megnyugtató. Pedig a feladat minden író előtt kettős volt: egyrészt tárgyilag hű, megalapozott kidolgozást kellett nyújtania, másrészt a vallásos élményszerűség beleszővésével anyagát lelkiileg is el kellett mélyítenie. Ez az egymásbaolvasztás mindenhol igen jól sikerült, anélkül, hogy a két tárgyterület ezáltal a maga jellegéből bármit is veszített volna.

A jól illusztráló erejű, gazdag kép- és rajzbetétekben bővelkedő kötetek tanulmányait két csoportba oszthatjuk: leíró-történelmi és hitéleti tárgyúakra. Az első csoportban a sok értékes cikk között külön is kiemelendőknek tartjuk *Kerékgyártó Árpád*: A szentföld földrajza, *Ajtai-Ackermann Kálmán*: A szentföld története, *Gabányi János*: II. Endre keresztshadjárata, *Takács Ince*: A